

Mortorp kyrkomiljö

Antikvarisk medverkan vid byte av spån
på bårhus samt sakristians västra takfall
Mortorp kyrkomiljö, Mortorp socken, Kalmar kommun,
Kalmar län, Småland, Mortorp församling, Växjö stift

Ulrika Haraldsson

KALMAR LÄNS MUSEUM
Kyrkoantikvarisk rapport 2017

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Antikvarisk medverkan – vad är det?

Alla kyrkor och kyrkogårdar tillhörande svenska kyrkan byggda före 1940 är skyddade enligt Kulturmiljölagen. Denna lag används också för att skydda vissa andra byggnader, så kallade byggnadsminnen. I Kalmar län handlar det om ca 135 byggnader, bebyggelsemiljöer, parker etc. När en sådan skyddad miljö ska förändras krävs ett särskilt tillståndsbeslut från länsstyrelsen, som får ställa villkor om hur åtgärderna ska utföras. Samma sak gäller när länsstyrelsen fattar beslut om så kallade byggnadsvårdsbidrag till olika kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader runt om i länet.

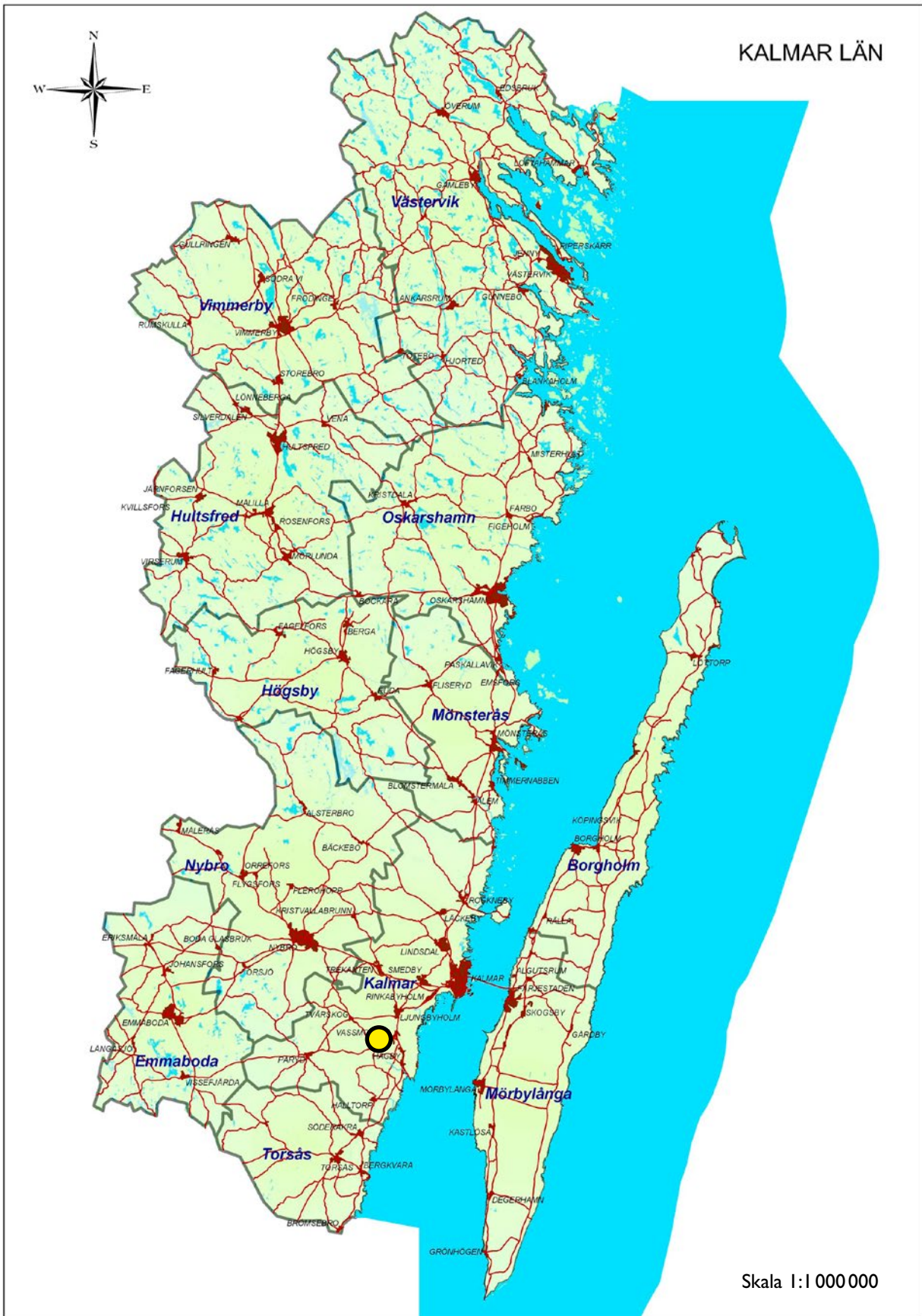
För att åtgärderna ska genomföras enligt länsstyrelsens beslut, med antikvariskt perspektiv och traditionella metoder och material ”som innebär minsta möjliga skada” på byggnaden eller bebyggelsemiljön ska arbetet följas av antikvarisk expertis, den antikvariske medverkande. Denne ska vara fastighetsägaren och hantverkarna behjälplig med goda råd, följa och dokumentera arbetet samt redovisa genomförda åtgärder i en rapport.

Mortorp kyrkomiljö

Antikvarisk medverkan vid byte av spån
på bårhus samt sakristians västra takfall

Mortorp kyrkomiljö, Mortorp socken, Kalmar kommun,
Kalmar län, Småland, Mortorp församling, Växjö stift

Författare	Bebyggelseantikvarie Ulrika Haraldsson (UH)
Foto	Ulrika Haraldsson
Granskad av	Magdalena Jonsson
Layout	Stefan Siverud
Diarienummer	Kalmar läns museum: 32-185-15 Länsstyrelsen Kalmar län: 433-7632-14
Utgivare	Kalmar läns museum 2017
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Södermöre Pastorat, Prästvägen 1, 388 32 Ljungbyholm
Kontaktperson	Inger Martinsson (IM)
Hantverkare	Kyrktak bygg och konsult AB, Patrik Carlsson (PC) och Fredrik Karlsson (FK)
Renoveringsperiod	2016 höst-vinter
Fältbesök skedde	20161124 UH, IM, FK 20161130 UH, IM, FK och PC 20161213 UH, IM, FK och PC
Slutbesiktigande	Utförs av Länsstyrelsen Kalmar län
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Kort om den aktuella miljön

Mortorps kyrka utgör centrum i en medeltida kyrkomiljö. Kyrkan anses vara uppförd vid mitten av 1200-talet, inom samma tidsperiod som andra dendrodaterade medeltida kyrkor på Möreslätten. 1984 försökte Riksantikvarieämbetet att dendrodatera Mortorp kyrka genom analys av takbjälkarna. Analysen ledde inte till någon datering eftersom jämförelsematerialet inte överensstämde med årsringarna på provtaget virke.

Vid 1700-talets slut byggdes sakristian mot norr. 1890 byggdes sakristian om till sitt nu-

varande utseende med en förskjuten placering och högre takresning.

Bårhuset i putsad marksten norr om kyrkan har tidigare fungerat som tiondebod. En dendrokronologisk undersökning av takstolarna till bårhuset som genomfördes år 2010 visar att virket med stor sannolikhet är avverkat under åren 1464 till 1470.

Åtminstone sedan 1700-talet har kyrkan haft spåntak.

Senaste översynen av kyrkomiljöns spåntäckning ägde rum år 2009.

Spåntak på västra takfallet före omläggning.

Spåntak på östra takfallet före omläggning.

Utförda åtgärder

Den antikvariska medverkan har skett i samband med tillståndsgivning för aktuella åtgärder enligt Kulturmiljölagen. Tillstånd utfärdat av Länsstyrelsen i Kalmar.

Bårhus

Tillstånd före renovering

Spåntak med furuspån i behov av omläggning. Spåntaket hade inte många lager tjärning och bara fabriksstillverkad spik. Undertaket är äldre än vad spåntäckningen var och hade mindre skador. Konstruktionen består av återanvända ohyvlade furubrädor med olika ursågningar och passform. Flera brädor på det östra takfallet saknade förankring mot den södra takstolen, bärigheten var påverkad.

Vidtagna åtgärder

Spåntäckningen revs. Ny spåntäckning med handkliven och tjärdoppad furuspån från Kyrktak Finland lades. Tjäran kommer från Claessons Trätjära AB. Den nya spåntäckning-

en lades med rundade spån i det nedre varvet och spetsiga spån i det tredje varvet nerifrån så som tidigare. Spånen är lagda med ca. 3-5 mm mellanrum mellan varje spån och med större mellanrum med jämna intervaller. Dess mått är 45 cm långa, 7-20 cm breda och 0,5-2 cm tjocka. Den spjälkade sidan är lagd uppåt. Spånen är lagda i tre skikt. Täckningen är utförd så att taket luftar. Varmförzinkad trådspik har använts. Undertaket lagades upp med ohyvlat furuvirke beställt från Sven Henriksson i Håknabo. De brädor som saknade förankring mot den södra takstolen byttes till nya så att hela undertaket nu kan bära spåntäckningen. Nockbräder och anslutningsbräder har återanvänts.

Spåntak på västra takfallet före omläggning.

Spåntak på östra takfallet före omläggning.

Nedtagning av spån på östra takfallet och synligt undertak.

Spåntak på östra takfallet efter omläggning.

Spåntak på västra takfallet efter omläggning.

Sakristians västra takfall

Tillstånd före renovering

Spåntak med ekspån i behov av omläggning. Vid senaste takarbetet år 2009 så noterades att takfallet hade en stor mängd dåliga spån. Hantverkaren gjorde bedömningen att det inte var möjligt att byta alla dåliga spån utan takfallet i sin helhet behövde plockas ner och läggas med nya ekspån. Spåntaket, som troligtvis var från 1890 hade många lager tjärning och olika slags spik. Många spån var rötskadade och smulades sönder. Spånen satt hårt och tätt mot underlaget, det fanns ingen luftning i konstruktionen. Undertaket är i gott skick.

Vidtagna åtgärder

Spåntäckningen revs. Ny spåntäckning med ekspån från Jonssons Spån & Entreprenad i Rimforsa. Spånen är fördoppade i mahognytjerala delar furutjära, linolja och terpentin från Claessons Trätjära AB. Den nya spåntäckningen lades med rundade spån i det nedre varvet och spetsiga spån i det tredje varvet nerifrån så som tidigare. Spånen är lagda med ca. 3-5 mm

mellanrum mellan varje spån och med större mellanrum med jämna intervaller. Dess mått är 45 cm långa, 10 cm breda och 0,5-2 cm tjocka. Spånen är lagda i tre skikt. Täckningen är utförd så att taket luftar. Nockbräder, plåtanslutningar och anslutningsbrädor har återanvänts. Rostfri spik har använts. Handsmidd spik har tagits tillvara och förvaras inom kyrkomiljön.

Kommentarer

Arbetet med omläggningen av spåntaket på sakristian påbörjades innan undertecknad hade möjlighet att dokumentera taket, därför finns inga förebilder på sakristians takfall. Ingen kontakt togs innan arbetet påbörjades.

De nu omlagda spåntaken ska tjäras med trätjära av hög kvalitet under år 2017. Tjärningen ska ske vid lämplig väderlek. Tjären ska vara varm då den påförs och arbetas in med pensel. Tillståndet innefattar även byte av enstaka spån på klockstapel och kyrka. Detta är inte utfört.

Nylagt spåntak. Kasserad spåntäckning i släpet.

Nylagt spåntak.

Nylagt spåntak, detalj.

Sändlista

Länsstyrelsen i Kalmar län, 391 86 Kalmar, 3 ex
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm, 2 ex
Södermøre Pastorat, Prästvågen 1, 388 32 Ljungbyholm
Växjö stift, Box 527, 351 06 Växjö

Adress
Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon
0480-45 13 00

Fax
0480-45 13 65

E-post
info@kalmarlansmuseum.se